

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STV102
VT07
Handledare: Caroline Boussard

CSR – etiskt eller praktiskt?

Ett globaliseringsperspektiv

Karin Ludvigsson
Sandra Nilsson Hedman

Abstract

Ett nytt globalt system, inte nytt i tiden, dock i omfattning och påverkan, håller på att förändra maktordningen och de politiska relationerna så som vi känner dem. Detta innebär bland annat att ansvarsfördelningen mellan offentliga och privata aktörer blir mer oklar och tar nya former. Begreppet Corporate Social Responsibility (CSR) syftar på det etiska ansvar företag bör ta för sin verksamhet, såväl inom den egna organisationen som i det omgivande samhället. Den frågeställning den här uppsatsen söker besvara gäller *varför* CSR blivit en allt viktigare del av företagets policy? Uppsatsens fokus ligger på globaliseringsteori och slutsatsen blir att förklaringarna till CSR kan delas in i såväl etiska och praktiska, som kosmopolitiska. De etiska förklaringarna hänvisar till en ökad kollektiv medvetenhet om mänskliga rättigheter, medan praktiska förklaringar utgörs av viljan att bibehålla en avreglerad marknad samt behovet av att lösa transnationella problem. De kosmopolitiska förklaringarna syftar på en mer global syn på medborgarskap.

Nyckelord: Corporate Social Responsibility, globalisering, Global governance, kosmopolitism, företag, transnationella aktörer

Antal tecken: 68 398

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning	1
1.1.1	Frågeställning	2
1.1.2	Avgränsningar	2
1.2	Metod och material	2
1.2.1	Teoretiskt material	2
1.2.2	Empiriskt material	3
1.3	Begreppsdefinition	3
1.3.1	Corporate Social Responsibility	3
1.3.2	Mänskliga rättigheter	4
1.3.3	Kopplingen mellan CSR, mänskliga rättigheter och demokrati	5
1.3.4	Transnationella aktörer	6
2	Empiri	8
2.1	Global Compact	8
2.2	ILO	9
2.3	OECD	10
2.4	EU-kommissionen	11
3	Teoretiskt ramverk	12
3.1	Globalisering	12
3.1.1	Public-private	13
3.1.2	Global Governance	14
3.1.3	Global civil society	15
3.1.4	Civil regulation	16
3.1.5	”The Partnership Boom”	17
3.1.6	Stakeholder democracy	17
3.2	Kosmopolitism	18
3.2.1	Kosmopolitiska blicken	18
3.2.2	Kosmopolitisk demokrati	19
4	Analys	21
4.1	Globalisering	21
4.2	Etiskt eller praktiskt?	22
4.2.1	Etiska förklaringar	22
4.2.2	Praktiska förklaringar	22
4.3	Kosmopolitisk blick eller kosmopolitisk demokrati?	24
4.4	Sammanfattande diskussion	25

5	Referenser.....	26
----------	------------------------	-----------

1 Inledning

Samhället genomsyras i allt större utsträckning av en trend som uppmanar konsumenter och företagare att ta mer etiskt ansvar hela vägen genom produktionskedjorna. Begrepp som sociala förhållanden, arbetsrätt och korruptionsbekämpning, som man tidigare närmast förknippat med staten, har letat sig in i media och fokus har nu lagts på möjligheter till ansvarsutkrävande inom den privata sektorn.

”Corporate Social Responsibility” (CSR) är uttryck för företags strävan att ta större ansvar för sin affärsstrategi och sitt agerande genom att inkludera en vidgad etisk hänsyn i sin verksamhet. Vi har valt att titta på CSR ur ett statsvetenskapligt perspektiv, och då specifikt ett globaliseringsperspektiv, för att se vilka förklaringsfaktorer som finns att tillgå om varför det politiskt omstridda begreppet ansvar nu fått en till synes ny dimension. Dessutom är flera av ingredienserna i CSR-policy direkt hämtade från FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, vilka i sin tur är kopplade till demokratiska värderingar. Eftersom att ansvarsbegreppets fördelning mellan näringslivet, statliga samt fristående organisationer och mänskliga rättigheter utgör de huvudsakliga ingredienserna i CSR-begreppet anser vi att frågan varför CSR på sistone blivit ett så omtalat inlag är ytterst politiskt intressant.

De ämnen vi kommer att ta upp behandlar: globalisering, global governance, distinktionen mellan private och public, global civil society, civil regulation, partnership boom, kosmopolitism och slutligen en önskan om en utveckling mot en kosmopolitisk demokrati.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet är att redogöra för globaliseringsteorier som kan tänkas förklara uppkomsten av CSR genom att ge en statsvetenskaplig bakgrund. På så sätt hoppas vi få en övergripande förståelse för rådande samhällsordning, samt varför denna gett upphov till spridningen av CSR bland företag. Utöver teoridelen använder vi även en empirisk del som ger en bild av vad CSR innebär idag, på ett teoretisk plan. Teorin kopplad till empirin hoppas vi ger oss svar på vår frågeställning.

1.1.1 Frågeställning

Varför har corporate social responsibility blivit en allt viktigare del av företagens policys?

1.1.2 Avgränsningar

Under vårt forskande har vi stött på många, också de intressanta, sidospår som dock inte är relevanta för vår frågeställning. Vi väljer därför att inte behandla: företags möjligheter att bidra till demokrati genom CSR, huruvida företag verkligen agerar i enlighet med sina teoretiska åtaganden och vad CSR innebär för representation och ansvarsutkrävande. Inte heller ämnar vi att utreda den ömsom ifrågasatta legitimiteten i spridandet av de värderingar som CSR baseras på. Vår fokus blir istället på globaliseringens betydelse för maktfördelning och styre, detta för att kunna förklara varför det i allt större utsträckning krävs att företag anammar policys i ansvarstagande.

1.2 Metod och material

Denna uppsats utgör en kvalitativ fallstudie som är teorianvändande i sitt fokus. Detta innebär att teorierna som ingår i uppsatsen används och jämförs för att hitta den bästa förklaringen till ett visst fenomen, i det här fallet Corporate Social Responsibility.

1.2.1 Teoretiskt material

Nyligen har det skrivits en ansevärd mängd litteratur inom statsvetenskaplig och sociologisk teori om hur samhället förändrats det senaste decenniet. För att hitta svar på vår frågeställning sökte vi oss till litteratur som behandlar förändrade ekonomiska och samhällspolitiska förhållanden. Vårt letande ledde oss till det ständigt återkommande begreppet ”globalisering”, samt vilka omdaningar detta innebär för dagens maktförhållanden.

Vi gör alltså en litteraturstudie av olika globaliseringsteorier samt slutligen normativa teorier som ser en kosmopolitisk demokratisk utformning som enda sättet att lösa de demokratiska problem som gryr. De för den här uppsatsen tonsättande teorierna är författade av: Beck, Bexell, Held, Scholte, Lundquist, McGrew, Zadek och Väyrynen. Dessa delar i stor utsträckning samma syn på globalisering men redogör för denna ur olika perspektiv. Teorierna som presenteras är alltså inte konkurrerande teorier som ger vitt skilda bilder av globaliseringen. Vi är medvetna om att det kan finnas andra teorier som har en annan syn på globalisering, men dessa har i så fall inte visat sig i våra litteratursökningar. Kanske är det så att de som ser globalisering som

problematiskt också är de som anser att det är viktigt att skriva om den och att detta medför att mycket av den tillgängliga litteraturen går i samma riktning.

1.2.2 Empiriskt material

För att få insikt i vad CSR-policys i teorin är baserade på har vi sökt fakta från de källor som utvecklat flest principer på området: FN:s Global Compact, OECD (Organization for Economic Co-operation and Development), ILO (International Labour Organization) och EU. Denna faktabit utgör en mindre del av uppsatsen och informationen är hämtad från hemsidor på Internet där organisationer själva publicerat materialet. Vi har alltså inte hämtat empiriskt material direkt från företag. Dels är detta gjort i tidigare studier, dels är vi intresserade av att titta på en så allmän empiri som möjligt som ger oss möjlighet att dra slutsatser utan att se till individuella företags strategier. Presentationerna av dessa CSR-ramverk är mycket kortfattade och har tagits med för att ge läsaren en bild av innehållet i samtida CSR-policy.

1.3 Begreppsdefinition

1.3.1 Corporate Social Responsibility

Det finns ingen universellt delad definition av CSR. Som exempel kan nämnas de skilda definitionerna hos den officiella versionen från CSR Europe, och den mest tongivande amerikanska definitionen från Business for Social Responsibility USA (BSR).

- **CSR Europe:** Enligt det europeiska perspektivet innebär CSR en ny affärsstrategi där företag ska leda sin verksamhet ansvarsfullt genom att bidra till ekonomisk hälsa och hållbar utveckling i de samhällen de opererar. De anställda ska erbjudas säkra arbetsförhållanden och rättvis kompensation och kunderna ska erbjudas kvalitativa produkter som möter deras behov. De negativa effekterna på miljön ska minimeras och företagen ska svara inför ”key stakeholders”, alltså de viktigaste intressenterna, genom dialog och transparens rörande den inverkan företagets aktiviteter har på ekonomi, sociala frågor samt miljö. Medan man fullföljer dessa principer ska delägare tillhandahållas en rättvis avkastning. (CSR Europe)
- **BSR USA:** enligt ett amerikanskt perspektiv innefattar CSR att företags beslutsfattande ska länkas till etiska värden, sammanfalla

med lagliga krav och respekt för människor, samhällen och miljön över hela världen. (Aaronson:2)

I Europa uppfattas CSR både som en affärsstrategi och ett etiskt åtagande och där finns en bred konsensus för CSR även på regeringsnivå. I USA ses CSR främst som affärsstrategi och det finns ingen officiell definition. (Aaronson:2)

Andrew Clapham skriver att termen ”corporate social responsibility” hänvisar till alla försök att få företag att frivilligt ta ansvar för sin verksamhet, av etiska orsaker eller så kallade ”bottom-line considerations”, alltså i grunden finansiella orsaker (Clapham:195). Enligt Bexell uttrycker CSR-begreppet idén att företag kan och bör bidra till ett mer rättvist och hälsosamt samhälle (Bexell:3).

Idén att företag bör ta ett etiskt eller socialt ansvar för sin verksamhet är dock enligt Michael K. Addo inte något nytt fenomen. Däremot har idéerna om etiskt ansvar utvecklats till att idag ha ett globalt fokus som i större utsträckning än tidigare beaktar sociala och moraliska frågor. Addo skriver att företagens ansvar idag definieras av begrepp så som ekologisk hållbarhet, ansvarsutkrävande och transparens, respekt för mänskliga rättigheter, frihandel samt idén om att företagens olika aktiviteter sker på en global nivå och att dessa inte går att skilja från varandra. Företagens etiska ansvar har, utöver CSR flera andra benämningar, bland annat ”stakeholder responsibility”, ”corporate good governance”, ”ethical or social responsibility of corporations” och ”good citizenship”. (Addo i Addo:13)

Mia Horn af Rantzien identifierar (Horn af Rantzien:7) tre versioner av CSR: 1) som compliance, 2) som compliance plus, och 3) beyond compliance.

- Compliance: Ett exempel på detta är Global Compacts krav på att företag följer de *grundläggande* konventioner som framförhandlats internationellt som därmed är en mjukare form av CSR
- Compliance plus: CSR innebär att företag bidrar till att förbättra livsvillkor genom att medverka till hållbar ekonomisk utveckling i samarbete med anställda, deras familjer och samhället i stort.
- Beyond Compliance: Här innefattar CSR att företag frivilligt integrerar hänsyn *utöver* vad lagen kräver när det gäller sociala och miljömässiga frågor. EU-kommissionens syn på CSR är ett exempel på detta.

1.3.2 Mänskliga rättigheter

Anthony McGrew skriver att debatten rörande mänskliga rättigheter förändrades efter Andra Världskriget. Mänskliga rättigheter blev efter kriget, och dess många övergrepp mot människor, en angelägenhet för det internationella samfundet, istället för som tidigare endast av intresse för enskilda, nationella regeringar. (McGrew:123) 1948 slog FN:s generalförsamling fast de trettio artiklar som utgör Deklarationen om de mänskliga rättigheterna. Enligt deklARATIONEN gäller rättigheterna alla människor i alla nationer. (FN)

Mänskliga rättigheter definieras som en typ av rättigheter som "ägs" av individer i egenskap av att vara samhällsmedlemmar. Att mänskliga rättigheter anses vara universella rättigheter innebär att de utgör en legitim grund för att bestrida accepterade sociala och politiska normer, även i demokratiska, rättsligt styrda samhällen. Rättigheter måste dessutom, för att anses som universella, kunna åberopas av samtliga människor i kraft av att vara just människor. Det är hos det globala mänskliga samfundet åberopandet av mänskliga rättigheter görs, inte hos ett specifikt nationellt eller lokalt samfund. Vidare finns det när det gäller mänskliga rättigheter alltid någon som har en plikt att besvara åberopningen och försäkra att de mänskliga rättigheterna skyddas. Det är enligt McGrew generellt accepterat att alla mänskliga rättighets-regimer bygger på FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. (McGrew:122-126)

Den vanligaste klassifikationen av mänskliga rättigheter är genom indelning i olika kategorier av rättigheter - civila, kulturella, ekonomiska, politiska och sociala. Samtidigt betonas det ofta att dessa rättigheter inte går att separera från varandra, att de alla är beroende av varandra. (Skogly i Addo:241)

1.3.3 Kopplingen mellan CSR, mänskliga rättigheter och demokrati

"Human Rights are a central element, arguably the core concern, of the UN Global Compact".
(Ewing:26)

De normativa standarder som finns uppbyggda kring mänskliga rättigheter, är enligt Addo, tillräckligt globala och multidisciplinära för att kunna fungera som ett ramverk för hur företag bör agera i egenskap av social och politisk, såväl som ekonomisk aktör.

Svårigheter uppstår främst i de fall då företagets verksamhet sker i samarbete med autonoma partners så som lokala företag eller förtryckande utländska regimer. Addo anser dock att mänskliga rättigheter kan ge företag som vill ta ett etiskt ansvar en möjlighet att göra detta även då partnern inte gör det. Argumentet är att ingen regering eller partner kan ge trovärdigt motstånd mot att verksamheten tar hänsyn till mänskliga rättigheter. Därmed får företagen möjlighet att utöva etiskt ansvar, samt till en viss del påtryckningar, utan att gå miste om det samarbete som kan vara nödvändigt för att göra affärer. (Addo i Addo:23-24)

Addo menar att företagets ansvar i fråga om mänskliga rättigheter inte skiljer sig från någon annans. Främst gäller ansvaret på tre punkter: 1) att respektera andra människors rättigheter, 2) att inte förhindra eller motverka denna respekt och 3) att försvara de mänskliga rättigheterna. (Addo i Addo:27)

Skogly skriver att det internationella samfundet, i sina försök att skydda och främja mänskliga rättigheter, koncentrerat sig på politiska och civila rättigheter, och lagt mindre uppmärksamhet på ekonomiska och sociala rättigheter. Enligt Skogly leder dock kränkningar av sociala och ekonomiska rättigheter till kränkningar av politiska och civila rättigheter. (Skogly i Addo:242) Även Sir Geoffrey Chandler, ordförande för Amnesty UK Business Group (SustainAbility)

betonar vikten av ekonomiska rättigheter och att det kanske främst är här som företagen har som mest inflytande då deras verksamhet faktiskt syftar till att generera ekonomiskt välstånd. (Chandler, i Addo:39)

Genom att tillgodose ekonomiska, sociala, civila och politiska rättigheter globaliseras respekten för de mänskliga rättigheternas regim, och därmed även grundreglerna för demokratin. Beck menar alltså att en global internalisering av mänskliga rättigheter skapar ett nationellt legitimeringsvakuum och på så sätt kan förtryckande regimer destabiliseras.(Beck:81)

Enligt Bexell är den internationella regimen för mänskliga rättigheter en av de institutioner som kontrollerar människors beteende genom att sätta upp fördefinierade beteendemönster och kanaliserar beteendet i en viss riktning istället för andra teoretiskt möjliga riktningar (Bexell: 52).

Som Beck och Bexell båda påpekar kan CSR genom kopplingen till de mänskliga rättigheterna potentiellt utgöra en del i vägen till en mer demokratisk världsordning. CSR-policy i sig uppvisar demokratiska inslag vilket kommer till uttryck i FN:s Global Compact, som utgör ett av de viktigaste ramverken för CSR. I Global Compact ingår tio principer som bygger på mänskliga rättigheter, arbetsrätt, miljöskydd och korruptionsbekämpning och tanken är att dessa ska utgöra del i företagets strategier och genomsyra företagets dagliga operationer. På så sätt stödjer man offentligt ansvarsutkrävande och transparens, och rapporter på framsteg ska lämnas offentligt¹(Ewing:26).

1.3.4 Transnationella aktörer

Begreppet ”transnationella aktörer” är betydande för uppsatsen och nedan följer en kort genomgång av två specifika aktörer: företag och civila organisationer.

Både multinationella företag (MNC:s) och transnationella företag (TNC:s) anses idag vara viktiga aktörer inom diplomatin, både ekonomisk och politisk. De förhandlar med regeringar angående direktinvesteringar i utlandet (FDI) och andra aspekter av sin verksamhet.

Multinationella företag skiljer sig, enligt McGrew, i princip inte från andra, nationellt lokaliserade företag, annat än att de är verksamma utomlands såväl som ”hemma”.(McGrew:153-155) Termen ”transnationellt företag” betonar att det vanligtvis rör sig om ett enskilt företag som är verksamt i mer än ett land, med högkvarter och laglig status inkorporerad i den nationella lagstiftningen i hemlandet (Clapham:199). Vi anser dock inte att skillnaden i definition mellan TNC:s och MNC:s har någon betydelse för vår analys då båda typerna av företag berörs av CSR-debatten.

Civilsamhällsgrupper samlar människor som är angelägna om samma policyfrågor och civilsamhället innefattar till exempel demokratiförespråkande grupper, konsumentförespråkare, miljörörelser, trosbaserade grupper, människorättsaktivister, fackföreningar, hjälporganisationer, ”think tanks”,

---

¹ En längre presentation av Global Compact följer i empiriavsnittet.

kvinnogrupper och ungdomsföreningar med mera. Civilsamhället inkluderar därmed NGO:s men sträcker sig samtidigt längre än så. Idag utgör dessa organisationer och samfund ofta transnationella eller globala sociala rörelser då de riktar sin verksamhet mot många olika maktcenter runt om i världen. (Scholte:218)

2 Empiri

Även om CSR utgörs av policys för företagsverksamhet är utvecklingen av CSR inte något som behandlas i enskildhet av företagen själva. Främjandet av CSR sker istället i samarbete mellan företag och andra aktörer såsom regeringar, NGO:s, fackföreningar och civila samhället, och det är ofta från dessa aktörer som påtryckningar om införandet av CSR-policys kommer. Organisationer så som FN, EU, OECD och ILO, såväl som nationella regeringar har egna program angående CSR genom vilka företag kan samarbeta med varandra och andra aktörer. Dessa organisationer lägger alla olika betoning på olika aspekter av CSR, till exempel vad det gäller mänskliga rättigheter, miljömedvetenhet, arbetsrätt och ansvarsutkrävande. Grundsynen på vad CSR innebär är dock den samma, nämligen att företag ska uppmuntras att av fri vilja ta ett större etiskt och socialt ansvar för sitt agerande både i den omedelbara verksamheten och i samhället i stort.

2.1 Global Compact

Global Compact är ett FN-initiativ för att föra samman aktörer ur näringslivet med aktörer från FN, arbetarorganisationer och civilsamhällsorganisationer. Syftet är att, genom kollektiv handling, främja ett ansvarfullt beteende hos företag och näringsliv. Initiativet presenterades för första gången vid 1999 års World Economic Forum, av dåvarande generalsekreterare Kofi Annan, och i juli år 2000 inleddes Global Compacts operationella fas.

Global Compact är uppbyggt kring tio principer inom områdena; mänskliga rättigheter, arbete, miljö och korruptionsbekämpning. De två huvudsakliga målen för Global Compact är 1) att föra in de tio principerna i huvudfåran av all företagsverksamhet runt om i världen, och 2) att fungera som en katalysator för stödet för FN:s andra mål. För att uppnå Global Compact-målen erbjuds ett antal mekanismer så som policydialog, utbildning, land/region-nätverk samt partnerskapsprojekt.

Då Global Compact är ett frivilligt initiativ finns det ingen form av reglering av företagens aktiviteter. Istället sker övervakningen av och påtryckningarna på företagen att faktiskt följa de tio principerna genom offentligt ansvarsutkrävande, öppenhet och medvetenhet hos företagen, civilsamhället och arbetarorganisationer.

Global Compact är ett nätverk och dess kärna består av Global Compact Office och sex olika FN-organisationer: bland annat OHCHR (Officer of the High

Commissioner for Human Rights), ILO (International Labour Organization) och UNDP (United Nations Development Programme). (Global Compact 1)

På hemsidan för Global Compact går att läsa:

”The Global Compact involves all the relevant social actors: governments, who defined the principles on which the initiative is based; companies, whose actions it seeks to influence; labour, in whose hands the concrete process of global production takes place; civil society organizations, representing the wider community of stakeholders; and The United Nations, the world's only truly global political forum, as an authoritative convener and facilitator.”

(Global Compact 1)

2.2 ILO

”At the heart of our mission is helping countries build the institutions that are the bulwarks of democracy and to help them become accountable to the people.” (ILO 1)

ILO har funnits sedan 1919 och genom åren utvecklat International Labour Standards som antas vid två tredjedels majoritet och anses därför uttrycka universellt erkända principer. ILS blir lagligt bindande inom alla medlemsländer då dessa är skyldiga att ratificera konventionerna. Samtidigt hamnar man då under ILO: s övervakande organ som ser till att konventionerna efterföljs.

De 185 konventioner som fastställts fram till idag innefattar bland annat: mötesfrihet, kollektivförhandlingar, eliminering av barnarbete, anställningstrygghet, arbetstider, löner och tripartite consultation. (ILO 2)

ILO anser sig bidra till utvecklingen av internationell lagstiftning för handel, finans, miljö, mänskliga rättigheter och arbete. Organisationen utarbetar och förespråkar en väg där ekonomisk tillväxt sker i samklang med skapandet av värdigt arbete. ILO jobbar utifrån en tripartite struktur som försäkrar att regeringar, arbetare och arbetsgivare står bakom konventionerna. ILS utgör alltså ett minimum-krav på social standard som alla parter i den globala ekonomin kan enas om. (ILO 3)

The ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work utgör en av grundpelarna i UN Global Compact. Deklarationen antogs 1998 och binder medlemsländer att respektera och förespråka principer och rättigheter i fyra kategorier, även om de inte har accepterat de relevanta konventionerna. Dessa innebär:

- Mötesfrihet och erkännandet av rättigheten till kollektiva förhandlingar
- Eliminering av tvångsarbete
- Avskaffande av barnarbete

- Eliminering av diskriminering med hänsyn till anställning och yrke

Med hjälp av dessa deklARATIONER och dess uppföljningsmetoder finns tre sätt att hjälpa länder, arbetsgivare och arbetare att tillgodose rättigheterna. Dels lämnas det en Annual Review där regeringar och arbetsgivare redogör för förändringar som gjorts. För det andra finns The Global Report som ger en objektiv syn på de globala trenderna i frågor som rör deklARATIONEN och ligger till underlag för hur man planerar det tekniska samarbetet. Den tredje hjälpande handen kommer via det tekniska samarbetet som designas för att stärka det lokala arbetet med att tillgodose deklARATIONEN. (ILO 4)

OECD:s Guidelines for Multinational Enterprises framhäver principerna i ILO-deklARATIONEN och UN Global Compact förespråkar dem som universella värden för företag att ta till sig världen över. Ett ständigt ökande antal privata sektorer inkluderar dessa ”Fundamental Principles and Rights at Work” i sina ”codes of conduct”. (ILO 4)

2.3 OECD

OECD:s riktlinjer för multinationella företag är rekommendationer från regeringar till multinationella företag. Riktlinjerna förser företagen med frivilliga principer och standarder för ett ansvarsfullt agerande i överensstämmelse med tillämpliga lagar. Riktlinjerna är, enligt OECD, till för att försäkra att företagets verksamhet sker i harmoni med regeringspolicys, stärker det ömsesidiga förtroendet mellan företagen och de samhällen där de är verksamma samt förbättrar det utländska investeringsklimatet. Riktlinjerna ses av OECD som de multinationella företagets bidrag till en hållbar utveckling och är en del av ”OECD Declaration on International Investment and Multinational Enterprises”.

OECD menar att världsekonominns förändrade struktur innebär nya strategiska utmaningar för företagen och deras intressenter (stakeholders). Företagen har i och med detta nya möjligheter att införa ”best practice policies” för en hållbar utveckling som beaktar och för samman sociala, ekonomiska och miljöinriktade mål. Riktlinjerna ska fungera både som komplement och som påtryckare till de privata aktörernas ansträngningar att anpassa sig till ett mer ansvarsfullt agerande.

Det är enligt OECD upp till regeringar att uppmuntra det positiva bidrag som multinationella företag kan ge till social, ekonomisk och miljöinriktad utveckling. Regeringar kan hjälpa till genom effektiva, nationella policys som inkluderar en stabil makroekonomisk politik, icke-diskriminering av företag, passande reglering och välbetänkt övervakning, ett opartiskt rättsväsende samt en effektiv och hederlig byråkrati. Regeringar som följer OECD:s riktlinjer ska också medverka till kontinuerlig förbättring av nationella och internationella policys med syftet att höja välfärden och levnadsstandarden för alla människor. (*OECD Guidelines for Multinationella Enterprises – Revision 2000:15-17*)

2.4 EU-kommissionen

År 2002 föreslog Europeiska Kommissionen i kommunikén ”*Corporate Social Responsibility: A business contribution to Sustainable Development*” ett forum kallat ”EU Multi-Stakeholder Forum on Corporate Social Responsibility”, för att främja öppenhet och överensstämmelse gällande CSR-praxis. Forumet, som etablerades den 16:e oktober 2002, samlar företrädare för näringsliv, arbetsgivarorganisationer, fackföreningar och civilsamhället och ordförandeposten innehas av Europeiska Kommissionen. Förutom de direkt deltagande aktörerna fanns ett antal andra organisationer som observatörer, bland annat OECD, ILO och UNEP. Målet för forumet var att före sommaren 2004 presentera en rapport om sitt arbete och de slutsatser som dragits. (EU Multistakeholder Forum on Corporate Social Responsibility:1-7)

Kommissionen presenterade ytterligare en kommuniké angående CSR år 2006. *Genomförandet av partnerskap och tillväxt* slår fast att Kommissionens mål är att ”göra Europa till ett kompetenscentrum för företagens sociala ansvar”(EU-kommissionen:2). Enligt kommunikén innebär begreppet ”företagens sociala ansvar” att företagen frivilligt integrerar social och miljömässig hänsyn både i sin egen verksamhet och i sin samverkan med andra aktörer. Detta engagemang ska därmed sträcka sig längre än de minimikrav och skyldigheter som fastställs i lagstiftning och kollektivavtal. Det finns enligt kommunikén ett behov av att företag i Europa bidrar till att försvara gemensamma värden och öka känslan av solidaritet och sammanhållning. Stor betoning läggs på att socialt ansvarstagande är ett frivilligt åtagande och att Kommissionen inte kommer ägna sig åt någon form av tvingande åtgärder eller regleringar

I kommunikén från 2006 redogörs även för 2004 års rapport från EU-forumet angående CSR. Forumet lyckades enligt kommunikén uppnå viss konsensus och en gemensam europeisk syn på vad företagens sociala ansvar innebär framträdde, grundad på kommissionens definition om CSR som ett frivilligt åtagande. Dock uppstod det under forumet ingen enighet om företagens rapporteringsskyldighet eller behovet av europeiska standarder för företagens sociala ansvarstagande.

Vidare menar Kommissionen i sin kommuniké att EU:s långsiktiga vision om välbefinnande, solidaritet och trygghet även gäller i ett större internationellt perspektiv. Företagens sociala ansvarstagande inom EU är kopplat till ett engagemang på internationell nivå och enligt kommissionen bör europeiska företag agera ansvarsfullt och i överensstämmelse med europeiska värden, och internationellt fastställda normer, oavsett var de har sin verksamhet. (EU-kommissionen:2-5)

3 Teoretiskt ramverk

3.1 Globalisering

Det finns olika åsikter om när globaliseringen tog sin början. Enligt Marx inleddes globaliseringen på 1400-talet, i och med den moderna kapitalismen, enligt Giddens på 1700-talet med moderniseringen och Perlmutter anser att den kom igång först på 1990-talet i och med slutet på den öst-västliga konflikten och den globala civilisationen. (Lundquist:53)

Enligt David Held ses globalisering bäst som ett spatialt fenomen, vilket inbegriper två poler, den ”lokala” och den ”globala”. Detta innebär att politiska, ekonomiska och sociala aktiviteter blir allt mer interregionala och interkontinentala samt att interaktionen inom och mellan stater och samhällen har intensifierats. Globaliseringen är, enligt Held, varken ett enskilt tillstånd eller en linjär process. Istället är den ett multidimensionellt fenomen som inbegriper flera aktivitetsområden, bland annat ekonomi, politik, teknologi, militär, lagstiftning, kultur och miljö. Globaliseringen har olika betydelse och påverkan på olika individer, grupper och länder. Den specifika form av makt som kopplas till globaliseringsteori karaktäriseras av hierarki och ojämnhet. (Held i *Archibugi et al*:13-14)

Globaliseringen innebär ett allt friare flöde av kapital, tjänster och varor över statsgränserna, en utveckling med världsomspännande kulturell konvergens samt snabb och global informationsspridning. Enligt en långtgående position formas världen, i och med den rådande processen till en plats med systemegenskaper. Enligt SOU kan en eventuellt positiv konsekvens av detta innebära att det bildas en global offentlighet. En eventuellt negativ följd av globaliseringen kan bli att den nationellt knutna demokratiska makten kommer att underkastas internationell kapitalism. (Lundquist:53,64)

Tidigare demokratiteorier såg ett bestämt samband mellan demos, medborgarskap, valmekanismen och nationalstatens gränser. I samband med den förestående globaliseringen ifrågasätts detta okritiska accepterande av det territoriella, politiska samhället. (Lundquist:53)

McGrew menar att ökade globala och regionala förbindelser utgör distinkta utmaningar för ett liberalt demokratiskt styre. Liberal demokrati är grundad på principen om territoriellt avgränsade, suveräna stater som är ansvariga inför sina medborgare. Globalisering innebär dock ett skalskift i världens sociala och ekonomiska organisation som gör att maktutövningen ofta står över, eller går runt, de former av demokratiskt ansvarsutkrävande som baseras på nationella eller territoriella indelningar. Därmed leder globaliseringen till en destabilisering av det så kallade Västfalska systemet av suveräna stater. (McGrew:12)

Held skriver att demokratiskt valda regeringars autonomi i allt högre grad struktureras av icke-valda och icke-representativa ekonomiska krafter (Held i Archibugi *et al*:18). Reinicke går snäppet längre och ser globalisering främst som ett ekonomiskt fenomen vilket inneburit en omorganisering av företagsaktiviteter. Vidare hävdar Reinicke att globalisering ”internalizes into its own institutional structure economic activities that previously took place between national markets, that is between economic *and* political units”. (Väyrynen i Väyrynen:26)

3.1.1 Public-private

Anledningen till att mänskliga rättigheter lyfts in på den transnationella arenan är enligt Bexell att definitionerna av vad som räknas till den politiska respektive ekonomiska sfären förändrats. Distinktionen mellan public och private formar uppfattningen om var man bör rikta ansvarsutkrävande. Nu när makten inte längre är lika fokuserad kring staterna, och de bipolära relationerna, utmanas vårt tidigare förhållande till ansvarsfördelningen mellan den privata sektorn och regeringar. (Bexell:22-23)

Enligt Bexell är public-private en av de konstitutiva distinktionerna som strukturerar internationell lag. Uppfattningarna om vad som är lämpliga privata, respektive offentliga ansvar, institutionaliseras genom den nationella och den internationella juridiska stommen. Distinktionen public-private formar alltså uppfattningarna om riktningen för ansvarsutkrävande, men distinktionens soliditet, samt rådande lagstiftning, utmanas allt mer av globaliseringsprocesser och spridandet av privat maktreglering. De förändrade maktrelationerna utmanar vårt tidigare förhållningssätt till, och sätt att organisera, ansvarsutkrävande. (Bexell:22)

Hockings hävdar att det sker både en ”publicization” och ”privatization” av utrikespolitik och diplomati. Privatiseringen innebär att olika problemområden inom utrikespolitiken nu kräver olika länkar till icke-statliga aktörer, vilket undergräver distinktionen mellan public-private. Samtidigt sker en ”publicization” i och med det ökade behovet av att kommunicera med allmänheten. (Bexell:33-34)

Auktoritet diskuteras oftast som inrikespolitisk auktoritet och associeras då med den offentliga sfären och staten. På internationellt plan gör frånvaron av en central regering det svårare att identifiera privat makt och auktoriteten konceptualiseras fortfarande lättast till stater. Detta trots att privat auktoritet kan ha betydelse för medborgare, i liknande utsträckning som offentliga aktörer. Internationell politisk ekonomi föregås alltså av politiken som bestämmer vad som räknas till politik, respektive ekonomi från första början. Genom distinktionen mellan public och private gör man alltså normativa, politiska val som avgör vilka områden lagarna omfattar samt var det senare tas för givet att man vänder sig för ansvarsutkrävande i olika frågor. I och med rådande utveckling mot ett mer globalt styre har makt skjutits både uppåt mot global nivå, och neråt mot lokal nivå. Bristen på övergripande regler för företag på

internationell nivå har lett till former av privat självstyre. (Bexell:54-56) Scholte skriver att icke statliga aktörer i många fall, där offentliga regelverk varit otillräckliga eller icke-existerande, gått in och konstruerat nödvändiga standarder och normer som möjliggör en vidare utveckling av globala relationer. Därmed har det enligt Scholte skett en privatisering av styre.(Scholte: 214)

Bexell ser distinktionen mellan ”public” och ”private” ur ett konstruktivistiskt perspektiv och den har alltså ingen essentiell innebörd, utan formas i en historisk process. Var processen leder beror på förändringar i materiella, ideologiska och institutionella villkor. (Bexell:45-46) Beroende av dessa förändringar provas emellanåt institutionernas legitimitet av individer och grupper. Denna prövning visar sig nu bland annat i rådande diskussioner angående företags förhållningssätt till mänskliga rättigheter. Vad vi står inför är alltså inget nytt fenomen, utan ytterligare en folklig prövning av institutioner. Internationell lag ”lives` in the way in which actors reason argumentatively about the character of international rules” (Bexell:62). Enligt Bexell innebär det, när frågor går från ”private” till ”public”, att de öppnas för diskussion och majoritetsvilja och detta är alltså vad som hänt med företags förhållande till etiskt ansvar (Bexell:61-63).

3.1.2 Global Governance

James N Rosenau skriver att styre innefattar de aktiviteter som utförs av regeringar, men att det också inkluderar många andra ”kanaler” genom vilka maktutövning sker i form av mål, direktiv och policys. Enighet baserad på delade normer och värderingar, information och kunskap, press från allmänheten, noggrann planering, manipulering och/eller förhandling kan ge upphov till kontrollmekanismer som bär upp ett styre utan att där finns en regering (governance without government). Därmed kan beslutssystem upprätthållas, kontrolleras och användas även om det inte sker under någon etablerad laglig eller politisk auktoritet. (Rosenau i Archibugi *et al*:29-30)

Jan Aart Scholte menar att globaliseringen, och den ökade supraterritorialiteten, har lett till ett antal förändringar av hur styre organiseras idag. Scholte beskriver denna förändring som en övergång från ”statism” till ”polycentrism”. Statism hänvisar till ett tillstånd där samhällsstyrning är mer eller mindre det samma som en territoriellt bunden, nationell regerings reglerande verksamhet. Detta innebär att i stort sett all formulering, implementering, övervakning och upprätthållning av samhälleliga regler sker genom staten, och genom interstatliga relationer. Under statism är makro-regionala och globala reglerande mekanismer småskaliga, om inte obefintliga, och är mer eller mindre helt upp till länders regeringar. Under ett statism-system har lokala styrande begränsad autonomi från den egna regeringen och små möjligheter att delta i direkt samarbete med världen utanför staten. Statism innebär alltså att staten står för i stort sett allt styre.

Övergången från statism till polycentrism innebär dock inte att staten upphör att existera, eller att nationella regeringar inte längre utgör viktiga centrum för regleringar. Däremot menar Scholte att det utmärkande för ett globaliserat

samhälle är att styre under polycentrism består av många skikt. Styre är i denna bemärkelse diffust och utgår från flera olika platser, vilket betyder att källorna till auktoritetsutövandet kan vara oklara. Scholte anser att polycentrism är den term som bäst beskriver hur globaliseringen påverkat styre, då det betonar att makten utgår från flera, sammankopplade platser. Andra forskare använder andra begrepp för att beskriva samma utveckling, till exempel "cosmocracy", "new medievalism", "new multilateralism", "plurilateralism", "networked governance" och "empire".(Scholte:185-187)

Det som uppkommer på grund av globaliseringen och övergången till polycentrism är vad som ofta benämns "global governance". Anthony McGrew och Raimo Väyrynen ger följande definitioner av fenomenet.

McGrew menar att termen global governance beskriver formella och informella mekanismer för hantering, reglering och kontrollering av den internationella aktiviteten. Medan det nationella styret är ett styre som stöds av en konstitutionell makt och en administrerande och genomdrivande statsapparat så finns det i det internationella systemet ingen enskild makt eller regering som står över de suveräna staterna. Däremot skapas det en form av globalt styre då stater samarbetar med varandra och med NGO:s. (McGrew:15)

Enligt Väyrynen betecknar global governance ett kollektivt agerande för att etablera internationella institutioner och normer som kan hantera orsaker till, och konsekvenser av supranationella, transnationella, eller nationella problem. Väyrynen anser liksom Scholte att det internationella systemet har ändrat struktur men benämner skeendet som en övergång från "state-centric" till "multi-centric" maktfördelning. I den senare tar makten flera olika former och baseras mer på normer och institutioner och transnationella regimer får ökad betydelse i förhållande till nationella aktörer. I och med detta läggs mer fokus på regler och mindre på maktfördelning. Väyrynen citerar Franck (1990) och hävdar att legitimitet i det nya systemet kräver en "rule-making institution which itself exerts a pull towards compliance on those addressed normatively" (Väyrynen i Väyrynen:27).

3.1.3 Global civil society

Termen "global civil society" hänvisar till en utveckling där medborgargrupper, sociala rörelser, NGO:s och nya politiska sammanslutningar bidrar till att omdefiniera gränserna för demokratisk, politisk aktivitet (McGrew:12-13). McGrew citerar Wapner när han skriver att det globala civilsamhället innefattar de organisationer, föreningar och rörelser som existerar "...above the individual and below the state but across national boundaries" (McGrew:13).

Enligt *Yearbook of International Organizations* steg antalet internationella NGO:s från 6000 år 1990 till 26000 år 2001. Som följd av Riokonferensen 1992 har det, enligt Zadek, blivit norm att NGO:s aktivt deltar i policydebatter sida vid sida med regeringar, företag och fackföreningsrörelsen. Opinionsundersökningar bekräftar att allmänheten har tilltro till NGO:s när det gäller etiska frågor. På senare år har NGO:s börjat involvera sig mer direkt i företag för att förbättra deras

sociala och miljömässiga hänsyn. Enligt Zadek har det formats ett ”corporate citizen”-språk vilandes på begrepp så som etisk handel, ”social auditing”, ”partnership”, ”stakeholder dialogue” and ”codes of conduct”. NGO:s närmar sig företag dels genom negativ konfrontation, dels med mer affärsvänlig inställning. (Zadek:80-81)

Trots att NGO:s ofta har begränsade resurser har de ändå visat att de kan hitta vägar för att påverka formella människorättsregimer. Genom att vara samlingspunkter för allmänhetens åsikter, framföra bevis angående begångna brott mot de mänskliga rättigheterna samt direkt verka för säkerställandet av mänskliga rättigheter på fältet så kan NGO:s främja mänskliga rättigheter och möjligheten till en mer demokratisk världsordning. (Mc Grew:132)

Enligt Zadek kan NGO:s utgöra påverkan på tre sätt vilka han benämner: 1) ”public pressure”, 2) ”competency based” genom samarbete med företag, samt 3) ”legitimacy” vilket sker genom att NGO:s ger, eller drar tillbaka sitt stöd beroende på hur företagen sköter sig (Zadek:77-79).

Dock är NGO:s inte del av någon formell, demokratisk process. Tvärtom är NGO:s interna organisation sällan demokratisk och dess ledare är oftast inte ansvariga inför organisationernas medlemmar. (McGrew:133)

Bexell menar att i och med de privata aktörerna, både NGO:s och TNC:s, vidgade spelrum, har en allmän global domän slagit rot. Traditionellt sett utgjordes denna allmänna domän främst av stater, men i den rådande globala domänen måste utpekade aktörer, alltså även privata, försvara sig mot mediala rapporterna om brott mot mänskliga rättigheter. Enligt Bexell får NGO:s mer makt desto mer offentlig granskning en fråga utsätts för och auktoritativ kunskap/moralisk auktoritet övertygar den offentliga publiken mer än ”privata” intressen. (Bexell:58)

3.1.4 Civil regulation

Zadek framhäver betydelsen av ”civil regulation” i det globala civila samhället och hävdar att det inte finns klara samband mellan företags ökade sociala engagemang och ökade vinster som skulle kunna förklara varför företag blivit mer benägna att ta mer etisk hänsyn. Med ”civil regulation” syftar Zadek till en kollektiv, om än löst formerad, organisering av civil politisk aktion som kan influera marknadsvillkoren.

Zadek menar alltså att det är trycket från olika organisationer som har ökat, vilket inkluderar trycket från den egna personalen, upp och ner i de globala produktionskedjorna och bortom konsumtionen. Genom aktivistkampanjer som riktat in sig på att skada företags rykten, för att komma åt deras marknadsandelar, har trycket nått fram. ”Non–statutory regulatory frameworks governing corporate affairs” (Zadek:56) innebär att påverkansmöjligheter nu ligger mellan de formella strukturerna av lagstadgad offentlig reglering och de marknadssignaler som genereras av konsumenternas preferenser. (Zadek:55-57) ”With good or poor grace” har företag nu accepterat att NGO:s är del i företagslandskapet och Zadek menar även att företag har lärt sig hur NGO:s funkar och vice versa (Zadek:77-

78). Från företagens håll används "civil governance", som enligt Zadek ej är lag, men tyngre än "self-regulation", för att stabilisera risker och åtagande genom att länka oskrivna lagar till partnerskap som rör mänskliga rättigheter och NGO: s. Dessa oskrivna lagar får stadga i och med att reglerna ses över av institutionella strukturer och ofta involverar någon form av straff och belöningar, om än svaga. (Zadek:100-101)

3.1.5 "The Partnership Boom"

Zadek menar att "the Partnership Boom" är en förutsägbar utveckling av "civil regulation". Världen har blivit alltför komplex och beroende, samt resurserna för knappa, för att en institution ensam ska kunna svara för dagens växande möjligheter och utmaningar.

"Partnerships" är en möjlighet att föra samman kompetenser och resurser och är knappast ett nytt fenomen, men dock återupptäckt. Några exempel på "new social partnerships" är att företag och lokala regeringar går samman mot arbetslöshet, att regeringar uppmanar företag att gå samman med NGO:s för att förbättra den globala arbetsstandarden, samt att volontärer från företag vill stärka och lära från "community organizations". Tillsammans utgör dessa samarbeten nya styrelsestrukturer och processer som utvecklas organiskt över tid. Kollektivt skapar dessa en sfär av legitimitet som utgör kärnan till "the new partnerships" succé. Dess legitimitet ifrågasätts dock på en del punkter. Dels finns det de som befarar att företagen inte betar sig lika bra bakom scenen som när de är i det offentliga strålkastarljus och dels finns det kritiker som är rädda att trycket för lagstiftning minskar i och med ökad självreglering. Dessutom finns det oro för att dagens inställning till globalisering blir orättfärdigt legitimerad. (Zadek:93)

Det sker dock ibland att lagstiftning faktiskt går igenom, då NGO:s fått stora företag på sin sida, just tack vare frivilliga partnerships. Faktum kvarstår ändå att företagets roll vid fastställandet av spelregler i "the New Economy", som Zadek betecknar resultatet av globaliseringen, samtidigt ofta ökar markant. (Zadek:98-99)

3.1.6 Stakeholder democracy

Kraven på att företag (MNC:s) ska kunna hållas demokratiskt ansvariga kan ses som en omöjlighet eftersom som de även har privata krav på sig att skapa ekonomiska fördelar, speciellt då deras verksamhet sträcker sig utanför nationella gränser, alltså de traditionella gränserna för demokratiskt styre.

Förhållandet mellan företag och demokrati kan delas upp i två delar. Den första avser den interna demokratiska kontrollen av företaget, den andra avser deras yttre påverkan på utveckling och demokrati i de länder de är verksamma.(McGrew:149-50) När det gäller den interna kontrollen av företagen så har styrningen traditionellt delats upp i två delar, ägande och kontroll, där delägarna (shareholders) utövar viss demokratisk makt då de kan hålla ledningen

ansvarig för företagets verksamhet. Dock har möjligheterna för delägarna att kräva detta ansvar av ledningen blivit allt mindre och istället har idéer om så kallad ”stakeholder democracy” utvecklats. Stakeholder democracy betonar att det finns fler intressenter i företaget förutom ledning och delägare, till exempel, leverantörer, lokalsamhället och konsumenter, och att dessa även bör ha del i företagets beslutsfattande. Problem uppstår dock angående hur denna demokrati kan införlivas i företagets organisation. (McGrew:156-157)

3.2 Kosmopolitism

Kosmopolitismen ser mänskligheten dels som ett universellt samfund och dels som organiserade i politiska samfund, alltså stater. Enligt kosmopolitismen är ett post-Västfalskt system under utveckling med dess effekter att suveräna staters makt över det politiska livet och den nationella demokratiska kontrollen försvagas. Resultatet av detta blir att liberala former av demokrati förlorar sin effektivitet i det nya systemet. De nuvarande mekanismerna för globalt styre misslyckas enligt kosmopolitismen med att komma till rätta med detta ”demokratiska underskott”, eftersom dessa fortfarande lyder under mäktiga stater och eliter. Det globala styre som finns idag upprätthåller därmed asymmetriska maktförhållanden.

Dock anser kosmopolitismen att det finns nya möjligheter för demokratisk utveckling i och med globaliseringen. Framväxten av ett globalt civilsamhälle, med allt fler transnationella sammanslutningar, identiteter, samfund och organisationer, ger enligt kosmopolitismen hopp om att substantiell demokrati är möjlig trots globaliseringen. Kosmopolitismen har på så sätt en starkt normativ syn på demokrati och dess förutsättningar under ett globalt styre samtidigt som den fastslår att demokratin måste omdefinieras och omstruktureras för att överleva i en globaliserad värld.(McGrew: 19)

Nedan följer teorier av Ulrich Beck och David Held som båda anser att kosmopolitism uppstått som en följd av globaliseringen. Beck använder sig av begreppet ”kosmopolitisk blick” för att beskriva en ny världsuppfattning medan Held talar om behovet av en kosmopolitisk demokrati. Båda bygger dock sina teorier på en uppfattning om att det politiska och ekonomiska livet måste förändras för att möta de utmaningar som globaliseringen för med sig.

3.2.1 Kosmopolitiska blicken

“Paradoxen att motståndet mot globaliseringen skapar politisk globalisering har man redan sedan lång tid tillbaka kunnat iaktta”. (Beck:14)

”Kosmopolitisering” innebär enligt Beck en flerdimensionell process som innefattar en ny flora av multipla lojaliteter. Skeendet inbegriper bland annat tillväxten av mångfaldiga transnationella organisationer och då framförallt

tillkomsten av globala proteströrelser mot den nyliberala globalismen och för en annorlunda (kosmopolitisk) globalisering. Dessa aktörer kämpar för mänskliga rättigheter och arbetsrättigheters erkännande över hela världen samt införandet av ett globalt miljöskydd och fattigdomens avskaffande. Genom dessa protester har det uppkommit ansatser till institutionaliserad kosmopolitism där globala administrationer befattar sig med transnationella frågor, om än inte fullkomligt. (Beck:25, 36)

Beck kritiserar den nationella blickens sätt att förbise att det politiskekonomiska handlandet inte följer några gränser och förespråkar istället det kosmopolitiska perspektivet som medger en analys av mångfalden av ömsesidiga beroenden mellan stater och aktörer på olika nivåer. På så sätt kan den nya icke-nationaliserade blicken kasta nytt ljus över de globala ojämlikheter och den inhumanitet som kommer till uttryck då gränserna suddas ut mellan ”vi och de andra”. (Beck:37-38)

Det sker alltså enligt Beck en kvalitativ förvandling i hur samhällsordningen uppfattas i och med den nya flerdimensionella processen. De etablerade nationalstatliga institutionernas anspråk på kontroll möter motstånd då konflikten inte längre främst gäller produktionen och fördelningen av ”goods”, utan produktionen och fördelningen av ”bads”. De negativa, sociala och ekologiska konsekvenserna och följande civilisationsrisker som produktionen av dessa ”bads” medfört, skärper potentiellt ett globalt normmedvetande, skapar offentlighet och möjliggör en kosmopolitisk blick. (Beck:42-44)

Beck skriver vidare att sociala ojämlikheter mest synliggjorts inom nationer och icke-legitimeringen av de globala ojämlikheterna har på så vis osynliggjorts och stabiliserats. Först genom den kosmopolitiska blicken ifrågasätts i vilken utsträckning som nationella välfärdsstater vältrar över fattigdomsrisker på andra länder och kraven på ett globalt ansvarstagande för mänskliga rättigheter blir därav starkare. (Beck:69-70)

För Beck är det inte uteslutet med en kosmopolitisk utveckling av den globala nyliberalismen, men då krävs det att solidaritet sträcker sig bortom nationsgränserna (Beck:170). Samt att den kosmopolitiska blicken för mänskliga rättigheter får gå före den nationella blickens folkrätt. Idag föreligger enligt Beck en oreda i förhållandet mellan folkrätten, som den nationella blicken bygger på, och mänskliga rättigheter, som kan iakttas först i och med den kosmopolitiska blicken. Som det ser ut idag bygger både FN: s författningsurkund och OECD: s slutdokument enligt Beck på principerna om att ”folkrätt går före mänsklig rättighet” (Beck:190), vilka betonar vikten av kollektivitet, territorialitet och gränser. Dessa tre begrepp står i stark kontrast till de värden som den kosmopolitiska blicken vilar på. (Beck:190)

3.2.2 Kosmopolitisk demokrati

Held identifierar tre specifika förändringar som krävs för att en kosmopolitisk demokrati ska uppnås. Dessa är 1) att de territoriella gränserna för ansvarutkrävande ritas om så att de globala politiska krafter som idag inte

kontrolleras av staten kan hållas demokratiskt ansvariga, 2) att regionala och globala reglerande organ omstruktureras så att de i större utsträckning kan fungera som samlingspunkter för det offentliga livet och 3) att samfund och organisationer inom den ekonomiska sektorn och i det civila samhället reformeras, både nationellt och internationellt, så att dessa inför demokratiska strukturer och principer och därmed blir en del av den demokratiska processen. (Held:267-268)

Held menar vidare att kosmopolitisk demokrati kräver införandet av kosmopolitisk demokratisk lag för att forma och sätta gränser på politiskt beslutsfattande. Förutom att denna lag måste införlivas i konstitutionerna för de nationella och internationella parlamenten och församlingarna, så bör även globala och regionala, transnationella lagstiftande och verkställande organ skapas. Dessutom anser Held att internationella styrande organisationer måste öppnas upp för allmän granskning och att internationella organ bör genomgå demokratiseringsprocesser så att de blir representativa inför sina uppdragsgivare. En fullständig implementering av kosmopolitisk demokrati kräver dock, enligt Held, skapandet av en officiell och auktoritativ församling av alla demokratiska stater och organ, för att vara komplett. Held menar att en självständig församling av demokratiska folk, valda av dessa och ansvariga inför dessa, är ett oundvikligt institutionellt krav. (Held:272-273)

En kosmopolitisk demokrati kan bara bestå av organisationer, samfund och organ som har sina egna mål, ekonomiska, sociala eller kulturella, men som lyder under demokratiska processer och en gemensam politisk struktur. (Held:277-278)

4 Analys

Varför har corporate social responsibility blivit en allt viktigare del av företagens policys?

4.1 Globalisering

Hur kan globaliseringen förklara uppkomsten av CSR-policy och den betydelse CSR-policy har för företag idag? Som Held påpekar är globaliseringen ett multidimensionellt fenomen som dels inkluderar såväl politisk som ekonomisk och kulturell aktivitet, dels innebär en intensifiering av kopplingarna mellan dessa aktiviteter. Att politik och ekonomi blir allt mer sammantvinnade kan alltså ses som en direkt följd av en globaliseringsprocess och utgör därmed en god bas för förklaringen av det allt större fokus som läggs på CSR-policy, både från den politiska och från den ekonomiska arenan. Att de politiska och ekonomiska aktiviteterna dessutom blir allt mer interregionala och interkontinentala i och med globaliseringen blir tydligt i och med att de mest tonsättande ramverken för CSR sammanställts av organisationer såsom EU, som har en regional bas, OECD vars medlemmar delar specifika egenskaper men kommer från olika delar av världen, samt FN och ILO som består av medlemmar från hela världen.

Även om globalisering kan sägas utgöra en god utgångspunkt för att förklara CSR på en statsvetenskaplig grund, så är globaliseringen som sådan knappast tillräcklig för att ge en tillfredsställande och uttömmande förklaring till fenomenet. Däremot ger globaliseringen upphov till ett antal aktuella fenomen som ger statsvetare en möjlighet till en mer ingående diskussion av orsakerna bakom företags anammande av CSR. Global Governance, distinktionen av Public och Private, Global Civil Society, Civil Regulation, Social Partnerships och kosmopolitismen är alla födda ur och kopplade till uppfattningen om en mer globaliserad värld och belyser denna nya världsordning ur perspektiv som kan förbättra vår förståelse av förekomsten av CSR.

Analysen nedan bygger på den samlade presentation som gjorts av det teoretiska ramverket. Analysen följer därmed inte samma uppdelning som presentationen av teorin utan ställer dessa olika perspektiv mot varandra för att ge en mer sammanhängande bild av de olika tänkbara svaren på frågeställningen.

4.2 Etiskt eller praktiskt?

Utifrån de olika synvinklar på globalisering som redogjorts för i teorin skiljer två huvudförklaringar till CSR ut sig. Den ena framhäver vikten av att företagen tar ansvar för mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling, mycket beroende på ett ökat tryck från det civila samhället, den andra förklaringen ser mer praktiska orsaker till att det skett förändringar inom den politiska och ekonomiska arenan.

4.2.1 Etiska förklaringar:

Ramverken för CSR, och etisk företagsverksamhet betonar i olika utsträckning behovet av att respektera mänskliga rättigheter. Mänskliga rättigheter ingår som en specifik del av Global Compact medan till exempel ILO främst fokuserar på arbetsrätt. Dock kan till exempel arbetsrätt ses som en form av mänskliga rättigheter, och ingår även i FN:s deklaration för mänskliga rättigheter.(FN) Det finns därmed en aspekt av CSR som betonar ett etiskt ansvar hos företagen.

Bexells tankar om en rådande folklig prövning av institutioner, Zadeks åsikter om den ökande betydelsen av "civil regulation" samt McGrews redogörelse för hur NGO:s har hittat effektiva metoder för att påverka företag representerar alla den typ av teori som ser CSR som en möjlighet att klargöra vilken typ av ansvar företag bör ta för sin verksamhet. Termen "stakeholder democracy" visar även att det finns en önskan om att åstadkomma någon slags demokratisk reform. I samma anda hävdar Zadek att "new social partnerships" formar en sfär av legitimitet.

Betydelsen av global governance och det globala civilsamhället för uppkomsten av CSR är därmed grundläggande ur detta perspektiv. Det är genom att fler aktörer, inte minst NGO:s, sätter press på företag och därmed höjer deras medvetenhet om mänskliga rättigheter och demokrati som företag blir måna om att införa CSR-policy i sin verksamhet.

De globala ramverk för CSR som finns idag betonar ofta att de standarders och principer som ingår i ramverken formulerats genom samarbete mellan flera aktörer, såväl regeringar som företrädare för företagsvärlden, arbetsgivare, representanter för anställda samt företrädare för civilsamhället. FN skriver ju till exempel att syftet med Global Compact är att genom kollektiv handling främja ett ansvarsfullt beteende hos företag. Att CSR blivit ett viktigt inslag i företagsvärlden kan därmed förklaras av dessa samarbeten som uppstår i den globaliserade världen. Eftersom företag i allt större utsträckning samarbetar med andra aktörer blir de regelverk som anses viktiga av företagen påverkade av de etiska normer som råder i det globala styret.

4.2.2 Praktiska förklaringar

De mer praktiska anledningarna till att CSR uppstått förklaras genom behovet av att, enligt Zadek, minimera företagets risker och bibehålla en avreglerad marknad

eller för att hantera de transnationella problem som Väyrynen och Beck belyser, vilka berör alla och som därav kräver ett blandat styre

Även om respekten för mänskliga rättigheter får stort utrymme inom bland annat Global Compact innebär CSR även att företag bör ta hänsyn till till exempel miljön och motverka korruption. Som Beck skriver finns det idag en medvetenhet om att det i stor utsträckning sker en produktion av ”bads”, alltså negativa sociala och ekologiska konsekvenser med medföljande civilisationsrisker, knuten till företagets verksamhet. Samtidigt som antagandet av CSR-policy alltså kan ses som en följd av påtryckningar för en ökad respekt för mänskliga rättigheter kan det även ses som en ny medvetenhet om och rädsla för de risker som företagsverksamhet innebär för hela världen. Miljöförstöring och fattigdom ses i detta hänseende som globala frågor som berör alla, medan beskyddet av mänskliga rättigheter angår en mer isolerad eller ”avlägsen” grupp. Alltså kan de globala hoten ses som ett starkare initiativ än ett allmänt ansvar att beskydda mänskliga rättigheter. Det har helt enkelt blivit en nödvändighet att svara inför de civilisationsrisker, som uppkommit till stort på grund av oaktsamt företagande, och som nu berör individer, likväl som företag, över hela världen. Även här har global governance betydelse för förklaringen av CSR men kanske snarare som en metod för att hantera praktiska globala problem än som normspridare av demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter.

Ytterligare en eventuell förklaring till varför företag är positiva till CSR är att de har möjlighet att vara involverade i den process genom vilken CSR-policys formuleras. CSR kan ses som en form av regleringar som företagen lägger på sin egen verksamhet då det saknas offentliga regleringar av verksamheten på internationell nivå. Bexell talar om privat självstyre och Scholte om ”privatized governance”. Polycentrism och public-private-distinktionen betonar båda att källorna för beslutsfattande blir allt mer oklara då uppdelningen av ansvaret mellan privata och offentliga aktörer inte längre framgår klart och att privata aktörer då får allt mer ansvar för formuleringen av de normer och standarder som bör gälla. Som Rosenau påpekar uppstår styre idag genom flera kanaler, bland annat förhandling och manipulering. Företagens vilja att ta till sig CSR-policy kan därmed förklaras genom att det ger företag en chans att reglera sin verksamhet samtidigt som de inte blir begränsade av nationella, statliga auktoriteter. De kan på så sätt få mer inflytande över de policys som blir aktuella, och kan kanske till och med även förekomma statliga regleringar.

Slutligen kan företagens ängslan för att få dåligt rykte ses som en förklaring till spridandet av CSR bland företag. Att förlora i konkurrensen med andra företag på grund av dåligt rykte kan förmodligen ses som ett starkt initiativ för att anta, och även efterleva CSR-policys. Till exempel så är titeln på EU-kommissionens senaste kommuniké angående CSR *Genomförandet av partnerskapet för tillväxt och sysselsättning* vilket stärker teorin att CSR även är en strategi för att behålla konkurrenskraften.

4.3 Kosmopolitisk blick eller kosmopolitisk demokrati?

Är det möjligt att tala om att globaliseringen lett till en kosmopolitisk världsordning, och kan detta bidra till att förklara förekomsten av CSR? Är CSR en följd av den ”kosmopolitiska blicken” eller till och med en form av kosmopolitisk demokrati?

Beck talar om en kosmopolitisk blick som synliggör hur det uppstått ett ömsesidigt beroende mellan stater och aktörer på olika nivåer, samt belyser de globala ojämlikheter som existerar. I och med den kosmopolitiska blicken går det inte längre dra gränser mellan nationella och internationella gränser.

Beck påpekar dock att det idag kvarstår principer som motverkar en realisering av en kosmopolitisk blick, vilka fortfarande betonar vikten av till exempel nationer och gränser. Även nuvarande CSR-ramverk innefattar sådana principer. Såväl OECD:s riktlinjer för multinationella företag och EU-kommissionens kommuniké om CSR, slår fast att det är den nationella lagstiftningen i de länder de verkar som företag måste ta hänsyn till i sin CSR-verksamhet.

David Held anser däremot att kosmopolitiseringen av politik och ekonomi även kräver införandet av en kosmopolitisk demokrati där alla de aktörer som verkar i det globala samfundet delar en gemensam, demokratisk politisk struktur. Nödvändigt för att detta ska fungera är införandet av kosmopolitisk demokratisk lag.

Kan CSR-ansvar hos företag ses som en del i institutionaliseringen av kosmopolitism? Är det till och med en form av kosmopolitisk demokrati?

Det är förmodligen inte möjligt att dra några direkt kausala samband mellan kosmopolitism och CSR. Som Beck visar så är kosmopolitiseringen av politik och ekonomi långt ifrån självklar idag. Trots detta ligger antagligen den kosmopolitiska blicken närmre verkligheten än kosmopolitisk demokrati. Strävan efter detta nya frivilliga regelverk som byggts ut det senaste decenniet måste ändå utgöra det hittills mest omfattande samarbetet mellan alla de nya aktörer som globaliseringen släppt in på arenan, vilket åtminstone tyder på ansatser till gränsöverskridande.

Tre av fyra CSR-ramverk som presenteras i den här uppsatsen framhåller att företagens sociala ansvar är frivilligt. ILO är den av de fyra som hårdast knyter medlemmarna till de konventioner som antas, då dessa faktiskt blir lagligt bindande i medlemsländerna. Dock gäller konventionerna i ILO:s fall stater och inte privata aktörer. Dessutom finns det idag ingen, eller väldigt liten, demokratisk kontroll av de privata aktörer som arbetar med CSR, såväl NGO:s som företag.

4.4 Sammanfattande diskussion

Analysen ovan är ett försök att, utifrån teori och empiri, besvara frågeställningen varför CSR-policys blivit allt viktigare bland företag. CSR kan utifrån denna analys ses dels som ett svar på en ökad medvetenhet om företagens sociala ansvar beträffande mänskliga rättigheter och demokrati, dels som bemötande av mer praktiska behov av att lösa gemensamma globala problem och möjligheten för företagen att påverka de förutsättningar under vilka de verkar. Att processerna kring detta skulle ha demokratisk legitimitet går dock inte att belägga. Även om sociala rörelser fått ett ökat inflytande över regleringen av företag så är det, utifrån vårt material, tveksamt huruvida detta utgör en huvudsaklig anledning till företags benägenhet att förlika sig med CSR-policys. Förmodligen besvaras frågeställningen bäst genom en kombination av både etiska och praktiska förklaringar. Den kosmopolitiska demokratin är i detta avseende ännu inte uppnådd.

5 Referenser

- Aaronson, Susan Ariel – Reeves, James T, 2002. *Corporate responsibility in the Global Village: the rule of Public Policy*. Washington DC: National Policy Association.
- Addo, Michael K (ed.), 1999. *Human Rights Standards and the Responsibility of Transnational Corporations*. Haag: Kluwer Law International.
- Archibugi, Daniele - Held, David - Köhler Martin. (eds.), 1998. *Re-imagining Political Community: Studies in Cosmopolitan Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, Ulrich, 2005. *Den kosmopolitiska blicken, eller: Krig är fred*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Bexell, Magdalena, 2005. *Exploring Responsibility: Public and Private in Human Rights Protection*. Lund: Lunds Universitet.
- Clapham, Andrew, 2006. *Human Rights Obligations of Non-State Actors*. New York: Oxford University Press Inc.
- EU-kommissionen. KOM(2006) 136 Slutgiltig, Bryssel 22.3.2006.
Genomförandet av partnerskapet för tillväxt och sysselsättning: Göra Europa till ett kompetenscentrum för företagens sociala ansvar
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sv/com/2006/com2006_0136sv01.pdf
2007-05-11
- EU Multistakeholder Forum on Corporate Social Responsibility (CSR EMS Forum), (2003) Employment and Social Affairs
http://ec.europa.eu/employment_social/soc-dial/csr/last_forum_complete2.pdf
2007-05-11
- Ewing, Anthony P, årtal saknas. *Embedding human rights in business practice : a joint publication of the United Nations Global Compact and the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*.
- FN, 1948. Universal Declaration of Human Rights.
<http://www.un.org/Overview/rights.html> 2007-05-15
- Held, David, 1995. *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Democracy*. Cambridge: Polity Press
- Horn af Rantzien, Mia, 2003. "Företagens sociala ansvar –den internationella utvecklingen i ett svenskt perspektiv". *Det globala ansvaret – sjutton röster om internationellt företagande och etik*.
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/45/57/22f4751d.pdf> 2007-05-07
- Lundquist, Lennart, 2001. *Medborgardemokratien och eliterna*. Lund: Studentlitteratur.
- McGrew, Anthony, 1997. *The Transformation of Democracy? Globalization and Territorial Democracy*. Cambridge: Polity Press

- OECD, 2000. *The OECD Guidelines for Multinational Enterprises - Revision 2000*. Paris: OECD Publications
<http://www.oecd.org/dataoecd/56/36/1922428.pdf> 2007-05-12
- Scholte, Jan Aart, 2005. *Globalization: a Critical Introduction*. New York: Palgrave Macmillan.
- Väyrynen, Raimo, (ed) 1999. *Globalization and Global Governance*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Zadek, Simon, 2001. *The Civil Corporation, the new economy of corporate citizenship*. London: Earthscan Publications Ltd.

Internetsidor

CSR Europe:

<http://www.csreurope.org/aboutus/default.aspx> 2007-04-20

Global Compact:

<http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/index.html> 2007-05-10

ILO:

ILO1:

http://www.ilo.org/global/About_the_ILO/Mission_and_objectives/lang-en/index.htm 2007-05-13

ILO2:

<http://www.ilo.org/public/english/standards/norm/introduction/created.htm>
2007-05-13

ILO3:

<http://www.ilo.org/public/english/standards/norm/introduction/why.htm>
2007-05-13

ILO4:

http://www.ilo.org/dyn/declaris/DECLARATIONWEB.ABOUTDECLARATIONHOME?var_language=EN 2007-05-13

SustainAbility:

<http://www.sustainability.com/about/profile.asp?id=85> 2007-05-18